

Motion till riksdagen 2023/24:36

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2022/23:131 Välfärdsteknik inom äldreomsorgen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att betona att teknik inte ska syfta till att ersätta personal och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett förtydligande om en reell valmöjlighet för den enskilde och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast återkomma i fråga om regelverk för beslutsoförmögna och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en kompletterande hänvisning i den nya lagstiftningen om krav på säkerhetsanalyser och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör låta analysera potentiella risker med att vissa uppgifter överläts till andra länder och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vi är mycket positiva till att tillvarata den digitala utvecklingen och dess möjligheter i omsorgen av äldre. Den digitala utvecklingen kan användas för att förbättra omsorgen, stärka såväl tryggheten som friheten för den enskilde och kan successivt erbjuda nya smarta lösningar som förbättrar den enskildes situation. Utvecklingen i Sverige är dock ojämn på området och vi instämmer i bedömningen att ett klagörande är av värde. Förhoppningsvis kommer det att leda till starkare utveckling på området.

Vi vill dock betona vikten av att förbättringar för den enskilda människan måste vara i centrum. Det är uppenbart att flera av remissinstanserna, t.ex. PRO, lyfter en oro för att området ska drivas framåt på grund av personalbrist och Ivo motsätter sig att digital teknik används för att kompensera för brister i bemanningen. Vi instämmer i oron och vill betona att det är viktigt att tekniken inte ersätter personal. Vi anser att om

man inför teknik och frigör tid för personalen borde frågor som minskad ensamhet, sociala aktiviteter och rörelseglädje prioriteras – områden som ofta är eftersatta trots socialtjänstlagens värdegrund. Det bör regeringen tydliggöra på lämpligt sätt. Miljöpartiet hoppas för övrigt att Sverige får en äldreomsorgslag inom en snar framtid som ännu mer betonar rättighets- och kvalitetsperspektivet för den enskilde.

Viktigt att den enskilde har en reell valmöjlighet

När det gäller tillsyn natttid kan ett exempel på möjligt val för den enskilde vara om hen vill ha tillsyn av en person som är närvarande eller av en kamera med en person vid en skärm. För att valmöjligheten ska finnas i praktiken krävs att den äldre känner att det är en reell valmöjlighet. Om personalen verkar ha ont om tid och är stressad kan det vara svårt att hävda att man vill ha tillsyn av en person för den som helst vill det. Det kan vara svårt att stå på sig när man är i beroendeställning och PRO lyfter farhågan att den enskilde kanske upplever en risk att helt bli utan insats om en person skulle motsätta sig det digitala verktyget.

Kommunal lyfter i sitt remissvar att de inte tycker frågan om samtycke är tillräckligt utredd och att den enskilde inte kan anses ha ett frivilligt val om det inte finns andra likvärdiga alternativ till digital teknik och vill därför ha en reglering av lagen. Andra remissinstanser lyfter liknande farhågor som rör valmöjlighet. Regeringen pekar på att socialtjänstlagens grundprinciper gäller vad gäller utförande av biståndsinsatser och resonerar på s. 28 och 29 om varför man inte tycker att det ska behövas. Vi håller inte med, utan menar att den oro som lyfts är adekvat och att lagen därför skulle behöva kompletteras på lämpligt sätt för att säkerställa att den risk som tas upp inte blir en realitet. Självklart kan en del först känna oro, men se stora fördelar efter att ha prövat. Men det är viktigt att den enskildes valmöjlighet att ta emot digital teknik eller en personligt utförd insats måste vara reell. Vi anser att regeringen i högre grad bör möta den oro som lyfts och göra ett förtydligande i lagen eller förarbetet på lämpligt sätt.

Särskilt regelverk för beslutsoförmögna

Flera remissinstanser, däribland Ivo och SKR tar upp situationen för beslutsoförmögna och anser att det är angeläget att författningsreglera användningen av digital teknik också för dem som inte har förmågan att samtycka. Vi instämmer verkligen i detta. En utredning *Framtidens teknik i omsorgens tjänst* (SOU 2020:14) lämnade vissa förslag som berör detta. Regeringen anser dock att frågan kräver ytterligare beredning och skriver att man inte anser att det är lämpligt att ta in frågan i denna proposition. Vi tycker det är olyckligt. Risken finns att planering och utbyggnad tar fart på ett sätt som inte inbegriper dem som är s.k. beslutsoförmögna. Det kan senare innebära att det inte blir lika lätt att tänka rätt i förhållande till denna grupp som om man hade planerat in det från början. Vi anser därför att regeringen snarast bör återkomma i frågan.

Uppmärksamma risker

Det är oerhört angeläget att uppmärksamma risker för att digitala lösningar verkligen ska kännas trygga. Det finns exempel på att system med trygghetslarm slutat fungera

utan att det omedelbart upptäckts. Ett sådant scenario kan innebära en större risk för enskilda – att tro att man larmat när larmet i själva verket inte gått fram. Mycket höga krav måste ställas på tekniken. Regeringen menar att det redan finns föreskrifter om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete som innebär att säkerhetsanalyser ska göras. Vi anser dock att det borde kunna finnas en kompletterande hänvisning i den nya lagstiftningen för att säkerställa detta.

På ett helt annat område, när det gäller röntgenbilder överlåter många regioner till röntgenläkare i Australien att granska röntgenbilder som tas jourtid, till stor del beroende på bristen av radiologer i Sverige. Det kan finnas en potentiell risk att kommuner som besparingsåtgärd kan vilja anställa personer som har dag när Sverige har natt för att t.ex. utöva nattinsyn via kamera. Det kan finnas risker med en sådan utveckling som behöver analyseras. Det vill vi ge regeringen till känna.

Motverka ensamhet

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys utvärderade 2021 den treåriga satsningen som initierades av dåvarande regeringen där Miljöpartiet ingick. Syftet med satsningen var att stödja kommunernas arbete med att införa välfärdsteknik i äldreomsorgen. En av slutsatserna var att äldre ser positivt på teknikens effekter, men även känner oro för att tekniken ska leda till ökad ensamhet. Det är en aspekt som måste tas på högsta allvar. Frågan om ensamhet och suicidrisk är stor bland äldre och det är viktigt att de ambitioner som regeringen uttryckt för att minska ensamhet verkligen leder framåt. I dagsläget är suicidnivån avsevärt högre för män i åldern 85 plus än för andra grupper. Miljöpartiet vill se stärkta insatser mot såväl ofrivillig ensamhet som självmord. Den digitala utvecklingen måste ske på ett sådant sätt att det blir steg i rätt riktning och det är helt centralt att de inte sammantaget gör människor mer ensamma utan tvärtom.

Personalens kunskap och vikten av att bli involverad

I den analys som nämnts ovan av Myndigheten för vård- och omsorgsanalys fanns ett antal rekommendationer till regeringen. Utöver frågan om ensamhet lyfts bl.a. vikten av personalens delaktighet. Personal behöver en gedigen kunskap om hur tekniken ska användas och känna sig delaktiga i processen. Forskning finns som lyfter att införandet av ny teknik inom hälso- och sjukvården ger upphov till en del frågor såsom ”Vem är jag nu på jobbet?” och ”Hur kommer min roll att förändras?”. Denna typ av frågor uppkommer vid förändringar på arbetsplatsen och kan leda till ett motstånd mot förändringar. Personalens delaktighet är grundläggande för att välfärdstekniken ska kunna användas på bästa sätt men även för att kunna dra nytta av teknikens möjligheter.

Myndigheten såg också att tillgången till teknik inte är likvärdig över landet, att juridiska tolkningar av regelverk skiljer sig åt och att tillgång till teknisk infrastruktur påverkar tillgång av och användning av välfärdsteknik.

När Peter Eriksson (MP) var statsråd med ansvar bl.a. för de digitala frågorna togs viktiga steg på det digitala området, bl.a. ett mål om utbyggt bredband i hela landet. Än har inte målet uppnåtts och det är oerhört angeläget både att skynda på och förstärka arbetet för enhetliga krav på och standarder för välfärdsteknik samt utbyggt bredband i hela landet. Det är en förutsättning för att digital välfärdsteknik ska kunna användas utifrån den potential den har.

Ulrika Westerlund (MP)

Jan Riise (MP)

Camilla Hansén (MP)